

بررسی رابطه منبع کنترل و تاب‌آوری بین زنان متقاضی طلاق و غیرمتقاضی طلاق شهر تهران

مهین نوروزی دشتکی

دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه شهید بهشتی

Noroozimahin@yahoo.com

علی حسین زاده اسکویی

دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه شهید بهشتی

Hosseinzadeh.aliso@gmail.com

محمد صادق زمانی زارچی

دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه تهران

Zamani.1370@yahoo.com

ابوالقاسم خوش کنش

عضوهئیت علمی دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

A-Khosh@sbu.ac.ir

چکیده:

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی و مقایسه رابطه تاب‌آوری و منبع کنترل بین زنان متقاضی طلاق و غیرمتقاضی طلاق شهر تهران و روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری را تمامی زنان متقاضی طلاق که به دادگاه‌های قضایی خانواده شماره ۱ و ۲ تهران مراجعه کرده بودند و زنان غیرمتقاضی طلاق که تا زمان انجام پژوهش، متقاضی طلاق نبودند، تشکیل داده‌است. از این جامعه، ۱۲۰ نفر با نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مقیاس منبع کنترل راتر (۱۹۹۶) و مقیاس تاب‌آوری کارنر و دیویدسون (۲۰۰۳)، استفاده شد. داده‌ها با روش ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون ساده تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که بین منبع کنترل بیرونی و تاب‌آوری رابطه منفی معناداری وجود دارد و این رابطه در زنان متقاضی طلاق بیشتر بود. دیگر یافته این پژوهش نشان داد که منبع کنترل می‌تواند تاب‌آوری را پیش‌بینی کند. بنابراین با در نظر گرفتن منبع کنترل به عنوان متغیر پیش‌بینی کننده، می‌توان میزان تاب‌آوری را در زنان شناسایی کرد. به امید آنکه با انجام این مهم بتوان در راستای توجه هرچه بیشتر به ارتقاء تاب‌آوری زنان کوشید که به تبع آن، کاهش ناسازگاری زناشویی و در نهایت کاستن از پدیده طلاق را شاهد بود.

کلید واژه‌ها: زنان، تاب‌آوری، منبع کنترل، متقاضی طلاق، غیرمتقاضی طلاق

Abstract

The aim of this study was comparison of relationships between resiliency and locus of control among divorce seeking and non-seeking women in the city of Tehran. The method was descriptive of correlation. The statistical population included all divorce seeking women who came in judicial courts 1 and 2 and their dossiers were running in winter 2014 as well as divorce non-seeking women until doing this research. 120 women were selected by convenience sampling method and were administered with Rotter's Internal-External locus of control (1996) and Connor-Davidson Resilience Scale (2003). Data was analyzed using Pearson correlation coefficient and simple regression analysis. The results showed a significant negative correlation between the external locus of control and resiliency that was more among divorce seeking women. Another finding represented the locus of control could be an important element to predict resiliency. Therefore, it could be concluded that considering the locus of control as a predictor variable, we will can to find the rate of resiliency in women. Hoping to do that, we will could to try to more pay attention to promote their resiliency so that is reduced marital conflict and finally is diminished divorce.

Key words: women, resiliency, locus of control, divorce seeking, divorce non-seeking.

مقدمه

خانواده از نظر اجتماعی دارای اهمیت و جایگاه ویژه‌ای است. از آنجایی که نهاد خانواده، مولد نیروی انسانی و معبر سایر نهادهای اجتماعی است، از ارکان اصلی هر جامعه محسوب می‌شود. هیچ‌یک از آسیب‌های اجتماعی بدون تأثیرپذیری از خانواده بوجود نمی‌آید (گلز و فرست، ۲۰۰۱). پیش‌رفت یا پس‌رفت، نظم و بی‌نظمی یک جامعه را باید در خانواده جستجو کرد (محدثی و یوسفی، ۱۳۸۹). امروزه یکی از مهم‌ترین مشکلات جوامع، طلاق است چرا که آسیب‌های ناشی از آن بر خانواده که مهم‌ترین رکن جامعه است، به شدت وارد می‌آید (نیممی، ۱۳۹۰). به طوری که کیفیت روابط خانوادگی در خانواده‌های طلاق با خانواده‌های عادی متفاوت است و تعارضات زناشویی در خانواده‌های متقاضی طلاق به مراتب بیشتر است (دی، ۲۰۰۳).

وقتی کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی بین اعضای خانواده آسیب ببینند، منجر به کاهش احساس رضایتمندی از خود و به دنبال آن موجب گسستگی روانی و سپس گسستگی اجتماعی می‌شود که به آن طلاق گفته می‌شود (فاتحی دهقانی و نظری، ۱۳۹۰). از آثار زبان‌بار طلاق می‌توان به زمینه‌های اجتماعی، روانی، قانونی، اقتصادی و والدینی اشاره کرد. آثار طلاق سنگین‌تر از آن چیزی است که از ابتدا بشود به پیامدهای زبان‌آور روانی - عاطفی آن پی‌برد. تأثیرات طلاق بر هر دو جنس که پس از آن نیز دوباره ازدواج صورت نگرفته است، متفاوت است. از مشکلات زنان می‌توان به اقتصاد اشاره کرد و در مورد مردان احساس وابستگی و درماندگی از پیامدهای آن است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که در قشرهای پایین و متوسط جامعه، با زنان مطلقه رفتار سخت‌تری انجام می‌گیرد که حتی برای آن‌ها حق ازدواج دوباره در نظر گرفته نمی‌شود (اخوان تفتی، ۱۳۸۲). ملکی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهش خود دریافتند که زوجین موفق (غیرمتقاضی طلاق) از تاکتیک‌های مسالمت‌آمیز در حل تعارضات خویش استفاده می‌کنند، این در حالی است که زوجین ناموفق (متقاضی طلاق) با به کارگیری تاکتیک‌های خشن، خشونت روان‌شناختی و جسمانی سعی در فرونشانی تعارضات پیش‌آمده دارند. همچنین آنها دریافتند افرادی که متقاضی طلاق هستند، علاوه بر تفاوتشان با افراد غیرمتقاضی طلاق در به کارگیری تاکتیک‌ها به منظور حل تعارضات، قادر به حل منطقی تعارضات هیجانی در روابط زناشویی خویش نیستند و همین امر یکی از عوامل اثرگذار در بوجود آمدن اختلافات زناشویی آنان است. آمار طلاق در ایران رو به افزایش بوده و بر طبق آخرین آمارها میزان طلاق در ایران ۱۱/۲ درصد می‌باشد که نرخ بسیار زیادی است (هنریان و یونسی، ۱۳۹۰). اطلاعات آماری ایران در مورد طلاق بیانگر افزایش آمار آن است. در سال ۱۳۸۸ آمار طلاق یک مورد از هر سه ازدواج رسیده است و از ۱۰/۳ درصد در سال ۱۳۸۷ به ۱۳/۸ درصد در سال ۱۳۸۸ رسیده است (اکبری، ۱۳۸۹؛ به نقل از صدراالشرافی، ۱۳۹۱).

به منظور مقابله و پیش‌گیری از طلاق می‌توان به بررسی ریشه‌ها و علل وقوع آن پرداخت. برخی از پژوهش‌هایی که در مورد عوامل زمینه‌ساز طلاق انجام گرفته، نشان می‌دهند که یکی از مهم‌ترین ریشه‌های وقوع طلاق، صفات شخصیتی و اختلالات روانی زوج‌ها است. برخی از صفات شخصیتی، در افزایش یا کاهش تعارضات و تنش‌ها در بین زوجین و تداوم زندگی زناشویی آنها اثر شایانی دارند (واتسون، هوبارد و وایز، ۲۰۰۰؛ دونلان، کونگر و برابانت، ۲۰۰۴؛ ویرزمن، یوبلکر و ویستاک، ۲۰۰۷).

یکی از این صفات شخصیتی، تاب‌آوری^۱ است. تاب‌آوری نمودی از پاسخ‌هایی است که افراد خودشان را به صورت طبیعی نسبت به شرایط سازگار می‌کنند و برای رسیدن به موفقیت و شکست در مشکلات توانمند می‌شوند. بعضی افراد تاب‌آور پس از روبرو شدن با یک مشکل دوباره به سطح معمولی عملکرد باز می‌گردند، این در حالی است که برخی افراد دیگر پس از مواجه شدن با سختی‌ها و ناکامی‌ها نسبت به گذشته رشد پیدا می‌کنند، آن‌ها واقعیت‌های زندگی را به آسانی می‌پذیرند و به زندگی پرمعنا ایمان دارند که این عقیده به وسیله ارزش‌های آن‌ها پشتیبانی می‌شود و همچنین با تغییرات بزرگ به خوبی خودشان را سازگار می‌کنند (خلعبری و بهاری، ۱۳۸۹). تاب‌آوری هیجان‌های منفی را کاهش و سلامت روان را افزایش می‌دهد. بدین‌گونه

¹- resiliency

رضایت از زندگی را موجب می‌شود و به منزله منبعی برای فایده‌آوردن بر مشکلات و مقاومت در برابر تنش و استرس بیان شده است (آزادی و آزاد، ۱۳۹۰). در واقع افرادی که دارای تاب‌آوری هستند، سازگاری بالایی با مؤلفه‌های استرس‌زای محیطی از خود نشان می‌دهند (مستن، ۲۰۰۴). کانر و دیویدسون (۲۰۰۳)، معتقدند فردی که بتواند تعادل زیستی- روانی- اجتماعی را در مقابل شرایط تهدیدکننده داشته باشد، از صفت شخصیتی تاب‌آوری برخوردار است. در واقع، تاب‌آوری رسیدن به سطحی بالاتر از تعادل (در شرایط تهدیدکننده) یا بازگشت به تعادل پایه^۱ است و مطمئناً باید امکانات سازگاری موفق در زندگی را تأمین کند (کامپفر، ۱۹۹۹).

منبع کنترل^۲ یکی دیگر از صفات شخصیتی است که با تعارضات و تنش‌های بین زوجین در ارتباط است. این مفهوم در چارچوب نظریه راتر^۳ بیان شده است (مولایی، یزدان بخش و کرمی، ۱۳۹۳). منبع کنترل به معنی چگونگی به دست آوردن اطلاعات در محیط و روش پردازش اطلاعات درباره حوادث و مسائل زندگی است (لو، ۱۳۸۲). بر طبق نظر راتر، افراد را می‌توان از نظر باور به منبع کنترل، به دو دسته تقسیم کرد. شخصی که پیروزی‌ها و شکست‌های خود را به توانایی و سعی خود نسبت می‌دهد دارای منبع کنترل درونی است و فردی که موفقیت‌ها و مغلوب شدن‌ها را به عواملی مثل شانس نسبت می‌دهد از منبع کنترل بیرونی برخوردار است (سیف، ۱۳۹۰). فردی که منبع کنترل بیرونی دارد، کنترل اندکی روی وقایع زندگی دارد و احساس تنهایی بیشتری می‌کند (شیخ، ۱۳۸۵).

فارز (۱۹۹۳)، در پژوهش خود دریافت که سازگاری زناشویی و رضایت زناشویی با منبع کنترل درونی رابطه مستقیم دارد. رسولی و فرحبخش (۱۳۸۸) رابطه معنادار بین منبع کنترل و سازگاری زناشویی را نشان دادند. تحقیقات بروس، روی و آدریان (۲۰۰۲)، نشان داد که افراد با کنترل بیرونی از استرس، کاهش رضایت و سلامت روان شناختی رنج می‌برند. علاوه بر این، کری کالدی، شپرد و فارنهام (۲۰۰۲) اظهار داشتند که منبع کنترل درونی با سلامت عمومی و سلامت روان ارتباط مستقیم دارد. سامانی، جوکار و صحراگرد (۱۳۸۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری به واسطه کاهش مشکلات هیجانی، رضایت از زندگی را موجب می‌شود. همچنین خلعتبری و بهاری (۱۳۸۹) در پژوهشی رابطه مستقیم را بین تاب‌آوری و رضایت از زندگی گزارش کردند. حجازی و سلیمانی (۱۳۸۹) در تحقیق خود دریافتند که بین کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری رابطه مستقیم وجود دارد و با بهبود کیفیت دوستی میزان تاب‌آوری افراد ارتقاء می‌یابد. فتحی، خیر و عتیق (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان دادند که بین خودکارآمدی، تاب‌آوری و کیفیت زندگی رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین عبادت‌پور و همکاران (۱۳۹۲) در یافته‌های خود نشان دادند که تاب‌آوری فردی، باورهای معنوی و کارکرد خانواده به طور مستقیم و غیر مستقیم در کاهش دل‌زدگی زناشویی مؤثر است و اذعان داشتند که تأثیر تاب‌آوری فردی بر کارکرد خانواده در کاهش دل‌زدگی زناشویی بیشتر است.

از آنجا که هر روز، افزایش مراجعان به ویژه زنان به مرجع قضایی به منظور ارائه دادخواست مبنی بر خواسته طلاق را شاهد هستیم، شناخت عوامل زمینه‌ساز آن می‌تواند راه‌گشای متخصصین و سیاست‌گزاران برای اتخاذ راه‌حل‌های مناسب در راستای جلوگیری از این معضل اجتماعی باشد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۳). مروری بر ادبیات پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که اهمیت وجود تاب‌آوری و منبع کنترل در روابط زناشویی بسیار حائز اهمیت است. از یک طرف، تاب‌آوری به عنوان صفت شخصیتی مؤثر در وقوع ناسازگاری زناشویی و طلاق، سازگاری و رضایت زناشویی را موجب می‌شود و از طرف دیگر، منبع کنترل درونی و بیرونی به عنوان صفت شخصیتی مؤثر دیگر در این زمینه، بسیار تأثیرگذار است که در این میان، منبع کنترل درونی با سازگاری و رضایت زناشویی رابطه مستقیم دارد. بنابراین، وجود این دو صفت شخصیتی در کنار هم به منظور بررسی رابطه آشکار بین آن‌ها و تعیین نقش ترکیبی این دو عامل در بروز رضایتمندی و نارضایتی زناشویی، ضروری به نظر می‌رسد. شایان ذکر است که هیچ‌کدام از پژوهش‌های پیشین به طور اخص بر روی منبع کنترل و تاب‌آوری زنان کار نکرده‌اند. لذا با توجه به اهمیت به‌سزای نقش زن در کانون خانواده و همچنین با در نظر گرفتن میزان پدیده طلاق و پیامدهای آن در جامعه ایرانی و لزوم شناخت عوامل مرتبط با این پدیده، هدف اصلی پژوهش حاضر مقایسه رابطه تاب‌آوری و منبع کنترل بین زنان

1- baseline homostasis

2- locus of control

3- Rotter

متقاضی طلاق و غیرمتقاضی طلاق است تا مشخص شود که مؤلفه‌های تاب‌آوری و کنترل که نقش اساسی در بروز یا عدم بروز طلاق دارند، به چه شکل خود را درباره زنان متقاضی طلاق و عادی نشان می‌دهند تا تدابیر لازم در این زمینه اندیشیده شود. فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین منبع کنترل و تاب‌آوری رابطه وجود دارد.
- ۲- رابطه منبع کنترل و تاب‌آوری در بین زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق متفاوت است.
- ۳- منبع کنترل پیش‌بینی کننده تاب‌آوری است.

ابزار و روش

این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه زنان متقاضی طلاق شهر تهران بوده است که به دادگاه قضایی خانواده شماره یک و دو تهران در زمستان ۹۳ مراجعه کردند و پرونده آنها در جریان بود و زمانی که تا زمان انجام پژوهش متقاضی طلاق نبودند و در پارک‌ها و اماکن عمومی مورد سوال قرار گرفتند، تشکیل می‌دهد. از جامعه مذکور، ۱۲۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و پس از توضیحاتی در مورد اهداف پژوهش و اهمیت آن، رضایت آنها برای همکاری، جلب شد. از شرکت کنندگان در پژوهش خواسته شد دو پرسشنامه را تکمیل کنند:

الف) مقیاس کنترل درونی و بیرونی^۱ (I-E): پرسشنامه خودسنجی راتر (۱۹۹۶)، به منظور ارزیابی منبع کنترل به عنوان انتظارات تعمیم یافته تهیه شده که دارای ۲۹ ماده می‌باشد و هر ماده شامل دو جمله به صورت الف و ب است. از ۲۹ ماده این مقیاس ۶ سؤال به صورت خنثی می‌باشد تا هدف آزمون را پوشیده نگه دارد. بر این اساس نمرات در طیفی از صفر تا ۲۳ قرار می‌گیرند و مجموع امتیازات نشانگر منبع کنترل فرد می‌باشد و نمره کنترل درونی حاصل تفریق نمره کنترل بیرونی از ۲۳ یعنی تعداد (موارد اصلی) است. موفق (۱۳۷۴) روی نمونه ۶۰۰ نفری، ضریب پایایی مقیاس منبع کنترل راتر را با روش کودر - ریچاردسون برابر ۰/۶۸، همچنین ضریب پایایی را با روش دونه‌ای گاتمن برابر ۰/۶۳۴ محاسبه کرده و ضریب پایایی این مقیاس را با استفاده از فرمول اسپیرمن - براون برابر با ۰/۶۳۵ به دست آورده‌است. در پژوهش کاکاوند (۱۳۸۶)، با استفاده از روش آلفای کورنباخ همسانی درونی این آزمون را مطلوب گزارش کرد.

ب) مقیاس تاب‌آوری کارنر و دیویدسون^۲ (CD-RISC): این مقیاس دارای ۲۵ گویه است که سازه تاب‌آوری را در اندازه‌های پنج درجه‌ای لیکرت (هرگز، به ندرت، گاهی اوقات، اغلب، همیشه) می‌سنجد (کونور و داویسون، ۲۰۰۳)، که محمدی (۱۳۸۵) آن را برای استفاده در ایران انطباق داده است. حداقل و حداکثر نمره‌های که فرد می‌تواند در این مقیاس کسب کند صفر و ۱۰۰ می‌باشد. روایی و پایایی این مقیاس توسط جوکار و همکاران (۲۰۱۰)، مطلوب گزارش شده است. همچنین مشعل پور در سال ۱۳۸۹ از طریق همبسته کردن آن با مقیاس سرسختی روان‌شناختی اهواز با محاسبه ضریب همبستگی $r=0/63$ در سطح معناداری $p=0/001$ ، نشان داد که این سازه از اعتبار بالایی برخوردار است (مشعل پور؛ به نقل از بشارت و عباسپور، ۱۳۸۹). در پژوهش سامانی و همکاران (۱۳۸۶)، ضریب آلفای کرنباخ برابر ۰/۸۷ به دست آمد. روش آماری مورد استفاده در تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل داده‌ها با دو روش آماری، شامل ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون ساده و به وسیله نرم افزار SPSS بود.

یافته‌ها

الف) داده‌های توصیفی

مشخصه‌های آماری زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق بر حسب منبع کنترل و تاب‌آوری در جدول ۱ ارائه شد.

جدول ۱- داده‌های توصیفی متغیرهای مورد بررسی در آزمودنی‌ها

1- Internal-External Locus of Control Scale

2- Connor-Davidson Resilience Scale

متغیرها	تعداد	میانگین	حداقل	حداکثر	انحراف استاندارد	
منبع کنترل درونی	۱۴	۶/۴۲	۳	۸	۱/۷۸	
منبع کنترل بیرونی	۴۵	۱۳/۴۲	۹	۱۸	۲/۲۷	زنان متقاضی طلاق
منبع کنترل	۶۰	۱۱/۸۳	۳	۱۸	۳/۷۰	
تاب-آوری	۶۰	۶۲/۷۰	۴۰	۹۱	۱۱/۶۷	
منبع کنترل درونی	۳۱	۶/۶۴	۳	۸	۱/۵۶	
منبع کنترل بیرونی	۲۹	۱۲/۱۵۵	۹	۱۸	۲/۵۷	زنان غیر متقاضی طلاق
منبع کنترل	۶۰	۹/۵۰	۳	۱۸	۳/۶۳	
تاب-آوری	۶۰	۷۳/۷۱	۳۹	۹۶	۱۱/۱۵	

(ب) داده‌های استنباطی

فرضیه اول: بین منبع کنترل و تاب‌آوری رابطه وجود دارد.

به منظور بررسی رابطه منبع کنترل و تاب‌آوری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاصله در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- نتایج آزمون همبستگی بین نمره منبع کنترل و تاب آوری

منبع کنترل	تاب آوری
ضریب همبستگی	-۰/۵۹۰
سطح معناداری	۰/۰۰۰
تعداد	۱۲۰

همان طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می شود، میان منبع کنترل و تاب آوری ارتباط منفی معناداری (-۰/۵۹۰) وجود دارد، به این معنی که با افزایش نمره منبع کنترل (بیرونی شدن منبع کنترل)، تاب آوری کاهش می یابد و با کاهش نمره منبع کنترل (درونی شدن منبع کنترل)، تاب آوری افزایش می یابد؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش مورد تأیید قرار می گیرد.

فرضیه دوم: رابطه منبع کنترل و تاب آوری در بین زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق متفاوت است.

به منظور بررسی این فرضیه، نتایج همبستگی پیرسون بین منبع کنترل و تاب آوری در دو گروه زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- نتایج آزمون همبستگی منبع کنترل و تاب آوری در دو گروه زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق

تاب آوری	منبع کنترل	زنان متقاضی طلاق
-۰/۷۰۲	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	سطح معناداری	
۶۰	تعداد	
تاب آوری	منبع کنترل	زنان غیرمتقاضی طلاق
-۰/۳۵	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۶	سطح معناداری	
۶۰	تعداد	

همانطور که در جدول شماره ۳ مشخص است، بین منبع کنترل و تاب آوری در هر دو گروه زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق رابطه منفی معناداری وجود دارد، با این تفاوت که این رابطه در زنان متقاضی طلاق بیشتر است. بر این اساس فرضیه پژوهش مبتنی بر تفاوت رابطه منبع کنترل و تاب آوری بین زنان متقاضی طلاق و زنان غیرمتقاضی طلاق مورد تأیید قرار می گیرد.

فرضیه سوم: منبع کنترل پیش بینی کننده تاب آوری است.

برای بررسی قابلیت پیش بینی کنندگی تاب آوری بر اساس منبع کنترل از تحلیل رگرسیون استفاده گردید. نتایج به دست آمده در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- برآورد ضریب رگرسیون منبع کنترل و تاب آوری

شاخص ها	ضریب بتا	ضریب تعیین	نسبت F	سطح معناداری F
منبع کنترل بر تاب آوری	-۰/۵۹	۰/۳۴۹	۶۳/۱۶	۰/۰۰۰

مطابق مندرجات جدول ۴ چنین استنباط می‌شود که متغیر پیش‌بین (منبع کنترل) توانسته است ۰/۳۴ از تغییرات متغیر ملاک (تاب آوری) را به طور معنی‌دار پیش‌بینی کند، چرا که F محاسبه شده (۶۳/۱۶) در سطح $P < ۰/۰۰۰$ ، معنادار است. بنابراین فرضیه سوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه طلاق، مهم‌ترین تهدید بنیان خانواده به شمار می‌رود. هم‌اکنون ایران از نظر آمار طلاق در رتبه چهارم جهان قرار دارد (صدراشرفی و همکاران، ۱۳۹۱). لذا شناخت عوامل مؤثر در آن از اولویت‌های بهداشت روانی است (قطبی و همکاران، ۱۳۸۳). پژوهش حاضر با هدف بررسی و مقایسه رابطه منبع کنترل و تاب‌آوری بین زنان متقاضی طلاق و غیرمتقاضی طلاق انجام شد. نتایج نشان داد که بین منبع کنترل درونی با تاب‌آوری رابطه مستقیم و بین منبع کنترل بیرونی با تاب‌آوری رابطه غیرمستقیم وجود دارد. در تبیین این یافته، می‌توان گفت از یک طرف، با توجه به اینکه افراد با داشتن منبع کنترل درونی تأثیرگذاری بر نتایج رویدادها را در خود احساس می‌کنند، به بیان دیگر آنها حس درماندگی کمتری از خود نشان می‌دهند و برخورد با شرایط ناگوار را فرصتی در جهت رشد و تجربه موفقیت‌آمیز تلقی می‌کنند (کشتی کار، ۱۳۸۰). همچنین نظر به گفته کری کالدی، شیرد و فارنهام (۲۰۰۲) که منبع کنترل درونی با سلامت عمومی و سلامت روان‌شناختی ارتباط مستقیم دارد و اینکه افراد با منبع کنترل درونی رضایتمندی بیشتری از زندگی دارند و از طرف دیگر، با در نظر گرفتن اینکه تاب‌آوری به واسطه افزایش سطح سلامت روانی، رضایت از زندگی را در پی دارد (پورسردار و همکاران، ۱۳۹۱) و توان پیش‌بینی رضایت زناشویی و سلامت روان را داراست (میکائیلی و همکاران، ۱۳۹۱). بنابراین واضح است که با ارتقاء منبع کنترل درونی، تاب‌آوری زنان افزایش یافته و به دنبال افزایش منبع کنترل بیرونی، می‌توان شاهد کاهش تاب‌آوری در زنان بود. همچنین، این یافته با نتایج گرمزی و ماستن (۱۹۹۱)، که نشان داد افراد تاب‌آور عموماً در برابر استرس دارای منبع کنترل درونی هستند، به این معنا که مسئولیت شرایط و مسائل خود را بر عهده می‌گیرند، خودشناسی مثبت دارند و نسبت به زندگی خوش‌بین هستند، هم‌راستا است.

از دیگر نتایج پژوهش حاضر این بود که در زنان متقاضی طلاق نسبت به زنان عادی، رابطه مثبت منبع کنترل درونی و رابطه منفی منبع کنترل بیرونی با تاب‌آوری بیشتر مشهود است. از سویی، زوجین موفق (غیرمتقاضی طلاق) از تاکتیک‌های مسالمت‌آمیز در حل تعارضات خویش استفاده می‌کنند، این در حالی است که زوجین ناموفق (متقاضی طلاق) با به کارگیری تاکتیک‌های خشن، خشونت روان‌شناختی و جسمانی سعی در فرونشانی تعارضات پیش‌آمده دارند. همچنین افرادی که متقاضی طلاق هستند، علاوه بر تفاوتشان با افراد غیرمتقاضی طلاق در به کارگیری تاکتیک‌ها به منظور حل تعارضات، قادر به حل منطقی تعارضات هیجانی در روابط زناشویی خویش نیستند و همین امر یکی از عوامل اثرگذار در وجود آمدن اختلافات زناشویی آنان است (ملکی، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، تحقیقات نشان می‌دهند که افراد با منبع کنترل درونی از لحاظ جسمانی سالم‌ترند (فراهانی، ۱۳۷۹). رسولی و فرحبخش (۱۳۸۸)، رابطه معنادار بین منبع کنترل و سازگاری زناشویی را نشان دادند. به علاوه، سامانی و همکاران (۱۳۸۶)، بیان کردند که متغیر تاب‌آوری بر سلامت هیجانی اثر مستقیم دارد و در زمینه میزان رضایتمندی از زندگی دارای اثر غیر مستقیم است. همچنین، خلعتبری و بهاری (۱۳۸۹) در تحقیقی نشان دادند که بین تاب‌آوری و رضایت زندگی رابطه مثبت وجود دارد. لذا می‌توان ادعا داشت که زنان متقاضی طلاق با منبع کنترل بیرونی که در حل تعارضات زناشویی تاکتیک‌های کارآمدی را به کار نمی‌گیرند، از رضایت زناشویی بسیار کمتری نسبت به زنان عادی برخوردار هستند و منبع کنترل آنها رابطه منفی بیشتری را با مؤلفه تاب

آوری نسبت به زنان غیرمتقاضی طلاق، از خود نشان می‌دهد. این یافته به گونه‌ای با نتایج فارز (۱۹۹۳) که در پژوهش خود بیان کرد کسانی که دارای منبع کنترل درونی هستند، رضایت زناشویی بالایی دارند و با تحقیقات بروس، روی و آدریان (۲۰۰۲) مبنی بر وجود استرس و کاهش رضایت و سلامت روان‌شناختی در افراد با کنترل بیرونی، همسو است.

دیگر نتیجه این پژوهش حاکی از این بود که منبع کنترل می‌تواند تاب‌آوری را پیش‌بینی کند. به عبارت دیگر بر اساس درونی یا بیرونی بودن منبع کنترل زنان، می‌توان میزان تاب‌آوری در آنان را پیش‌بینی کرد. در تبیین این یافته می‌توان چنین اظهار نمود با توجه به اینکه آنتونسکی (۱۹۷۸) و لازاروس (۲۰۰۴) بیان کردند که کاهش میزان تاب‌آوری در برابر رویدادهای زندگی در شخص با نوعی احساس فشار روانی، اضطراب یا افسردگی همراه است، بنابراین کاهش مشکلات روانی و هیجانی، افزایش میزان سلامت روانی و در نهایت افزایش میزان رضایتمندی از زندگی، نخستین پیامد ارتقای توانمندی‌های فرد در زمینه تاب‌آوری است و با در نظر گرفتن تحقیقات متعدد (فراهانی، ۱۳۷۹)، در ارتباط با منبع کنترل، سلامتی و آسیب‌شناسی روانی که نشان می‌دهند افراد با منبع کنترل درونی سازگاری روانی بیشتری دارند و اینکه بایوردی (۱۳۷۸) نشان داد که سلامت عمومی به طور قابل ملاحظه‌ای از روی منبع کنترل قابل پیش‌بینی است و بار-آن (۱۹۹۱) نیز رابطه معنادار مثبت بین منبع کنترل بیرونی و آسیب روانی را در تحقیق خود نشان داد، بنابراین نقش مهم منبع کنترل به عنوان عامل پیش‌بینی کننده مؤلفه تاب‌آوری به وضوح هرچه بیشتر آشکار می‌شود. به عبارت دیگر، زنان با منبع کنترل درونی رضایتمندی بیشتری در زندگی مشترک خود نشان می‌دهند و در برابر مشکلات و تعارضات، سازگاری بهتر و بیشتری نسبت به زنان با منبع کنترل درونی دارند و از آنجایی که رضایتمندی و سازگاری در زندگی زناشویی از پیامدهای دارا بودن تاب‌آوری محسوب می‌شوند، لذا می‌توان شاهد پیش‌بینی مؤلفه تاب‌آوری از روی منبع کنترل بود. به طور کلی، پژوهش حاضر نشان داد که رابطه مثبت بین منبع کنترل درونی و رابطه منفی بین منبع کنترل بیرونی با مؤلفه تاب‌آوری هر دو گروه (متقاضی طلاق و عادی) وجود دارد که این مهم در زنان متقاضی طلاق بیشتر مشهود بود. همچنین، این پژوهش بیانگر پیش‌بینی مؤلفه تاب‌آوری بوسیله منبع کنترل بود.

از محدودیت‌های این پژوهش، می‌توان به روش نمونه‌گیری که به صورت در دسترس بود، اشاره کرد. از آنجایی که تاب‌آوری فرد را قادر می‌سازد با سختی‌ها، مشکلات و چالش‌ها سازگار شود و به عنوان یک توانایی برای بهبود شرایط ناگوار و غلبه بر مشکلات در زندگی افراد توصیف می‌شود، لذا به منظور ارتقاء آن، بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان بیان کرد که با درونی شدن منبع کنترل در زنان متقاضی طلاق که دارای ناسازگاری و نارضایتی زناشویی هستند، احتمالاً بتوان باعث افزایش تاب‌آوری در این زنان شد. بنابراین برگزاری کارگاه‌های آموزشی در جهت درونی‌کردن منبع کنترل و افزایش تاب‌آوری پیشنهاد می‌گردد. دیگر پیشنهاد این است که نتایج این پژوهش در نمونه‌های وسیع‌تر مشتمل بر هر دو جنس، جهت بررسی مقایسه‌ای و تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج، با در نظر گرفتن دیگر متغیرهای تأثیرگذار (از قبیل متغیرهای جمعیت‌شناختی و متغیرهای روان‌شناختی) انجام شود.

منابع

اخوان تفتی، مهناز (۱۳۸۲). پی آمدهای طلاق در گذار از مراحل آن، *مطالعات زنان*. ۱ (۳): ۱۲۳-۱۵۲.

آزادی، سارا و آزاد، حسین (۱۳۹۰). بررسی رابطه حمایت اجتماعی، تاب‌آوری و سلامت روانی دانشجویان شاهد و ایثارگر دانشگاه‌های شهر ایلام. *طب جانباز*. ۳ (۴): ۴۸-۵۸

بایوردی، علیرضا (۱۳۷۸). *بررسی رابطه بین منبع کنترل و سلامت روانی در دانشجویان مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره دانشگاه تبریز در نیمسال دوم ۱۳۷۷-۷۸*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران.

بشارت، محمدعلی و عباس پوردوپلانی، طاهره (۱۳۸۹). رابطه راهبردهای فراشناختی و خلاقیت با تاب‌آوری در دانشجویان. *روان شناسی اجتماعی (یافته‌های نو در روان‌شناسی)*. ۵ (۱۴): ۱۱۱-۱۲۴.

Psychology and Educational Sciences Law and Social Sciences at the beginning of Third Millennium

- پورسردار، فیض‌اله؛ عباسپور، ذبیح‌اله؛ عبدی زرین، سهراب و سنگری، علی اکبر (۱۳۹۱). تأثیر تاب‌آوری بر سلامت روانی و رضایت از زندگی، یک الگوی روان‌شناختی از بهزیستی. *فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان*، ۱۴ (۱): ۸۱-۸۹.
- حجازی، الهه و سلیمانی، حمیده (۱۳۸۹). کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری. *علوم رفتاری*، ۴ (۴): ۳۱۹-۳۲۵.
- خلعتبری، جواد و بهار، صونا (۱۳۸۹). ارتباط بین تاب‌آوری و رضایت از زندگی. *روان‌شناسی تربیتی*، ۱ (۲): ۸۳-۹۴.
- رسولی، زینب و فرح‌بخش، کیومرث (۱۳۸۸). رابطه سبک‌های دلبستگی و منبع کنترل با سازگاری زناشویی. *اندیشه و رفتار (روانشناسی کاربردی)*، ۴ (۱۳): ۱۷-۲۴.
- سامانی، سیامک؛ جوکار، بهرام و صحراگرد، نرگس (۱۳۸۶). تاب‌آوری، سلامت روانی و رضایتمندی از زندگی. *روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، ۱۳ (۳): ۲۹۰-۲۹۵.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۰). *روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش*. تهران: نشر دوران.
- شیخ، محمود؛ یوسفی، بهرام؛ حسنی، زهره و زیویار، فرزاد (۱۳۸۵). بررسی و مقایسه منبع کنترل (درونی - بیرونی) و احساس تنهایی در بین دختران ورزشکار و غیر ورزشکار. *پژوهش در علوم ورزشی*، ۴ (۱۰): ۱۲۵-۱۳۶.
- صدر الاشرافی، مسعود؛ خنکدار طارسی، معصومه؛ شمخانی، اژدر و یوسفی افراشته، مجید (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی طلاق (علل و عوامل) و راهکارهای پیشگیری از آن. *مهندسی فرهنگی*، ۷ (۷۳ و ۷۴): ۲۶-۵۳.
- عبادت پور، بهناز؛ نوایی نژاد، شکوه؛ شفیق آبادی، عبدالله و فلسفی نژاد، محمد رضا (۱۳۹۲). نقش واسطه‌ای کارکردهای خانواده برای تاب‌آوری فردی و باورهای معنوی و دلدزدگی زناشویی. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۳ (۱۳): ۲۹-۴۶.
- فاتحی دهاقانی، ابوالقاسم و نظری، علی محمد (۱۳۹۰). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل موثر بر گرایش زوجین به طلاق در استان اصفهان. *مطالعات امنیت اجتماعی*، ۲۵: ۱۳-۵۴.
- فتحی، افشار؛ خیر، محمد و عتیق، مهدی (۱۳۹۰). رابطه بین خودکارآمدی و کیفیت زندگی با توجه به نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در بین بیماران قلبی - عروقی. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۲: ۱۰۹-۱۲۲.
- فراهانی، محمد نقی (۱۳۷۹). *روان‌شناسی شخصیت (نظریه، تحقیق، کاربرد)*. تهران: دانشگاه خوارزمی.
- قطبی، مرجان؛ هلاکویی نایینی، کوروش؛ جزایری، سید ابوالقاسم و رحیمی، عباس (۱۳۸۳). وضعیت طلاق و برخی عوامل موثر بر آن در افراد مطلقه ساکن در منطقه دولت‌آباد. *رقاه اجتماعی*، ۳ (۱۲): ۲۷۱-۲۸۶.
- کاکاوند، علی (۱۳۸۶). *بررسی رابطه منبع کنترل با سلامت عمومی سربازان وظیفه*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.

- کشتی دار، محمد؛ خبیری، محمد؛ اسدی، حسن و کاظم نژاد، انوشیروان (۱۳۸۰). بررسی منبع کنترل در مدیران دانشکده ها و گروه های تربیت بدنی و غیر تربیت بدنی دانشگاه های آموزش عالی کشور. حرکت، ۹: ۳۱-۴۲.
- محدثی، حمیده و یوسفی اصل، محمد (۱۳۸۹). راهکارهای تحکیم بنیان خانواده. مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، ۸ (۴): ۲۷۵-۲۷۰.
- محمدی، مسعود؛ جزایری، علیرضا؛ رفیعی، امیر حسین؛ جوکار، بهرام و پور شهباز، عباس (۱۳۸۵). بررسی عوامل تاب آور در افراد در معرض خطر سو مصرف مواد مخدر. پژوهش های نوین روانشناختی، ۱ (۲ و ۳): ۲۰۳-۲۲۴.
- ملکی، قیصر؛ رضی، پوریا؛ بهادر، مرتضی؛ شکوری، حجت و امامی، احمد علی (۱۳۹۳). تاکتیک های حل تعارض در زنان مراجعه کننده به دادگاه خانواده. تحقیقات علوم رفتاری، ۱۲ (۱): ۸۲-۹۱.
- موفق، خسرو (۱۳۷۴). استاندارد سازی مقیاس منبع کنترل درونی و بیرونی راتر برای دانش آموزان دبیرستانی شهر مشهد. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مولایی، علی؛ یزدان بخش، کامران و کرمی، جهانگیر (۱۳۹۳). رابطه پنج عامل بزرگ شخصیت و منبع کنترل با سازگاری شغلی کارکنان شرکت گاز کرمانشاه. شخصیت و تفاوت های فردی، ۳ (۴): ۱۰۷-۱۲۱.
- میکائیلی، نیلوفر؛ گنجی، مسعود و طالبی جویباری، مسعود (۱۳۹۱). مقایسه تاب آوری، رضایت زناشویی و سلامت روان در والدین با کودکان دارای ناتوانی یادگیری و عادی. ناتوانی های یادگیری، ۲ (۱): ۱۲۰-۱۳۷.
- نعیمی، محمد رضا (۱۳۹۰). تاثیر تعامل خانواده و ماهواره در بروز پدیده طلاق (مطالعه موردی شهرستان گرگان). جامعه شناسی مطالعات جوانان، ۱ (۱): ۱۹۱-۲۱۱.
- هنریان، مسعوده و یونسی، سیدجلال (۱۳۹۰). بررسی علل طلاق در دادگاه های خانواده تهران. مطالعات روان شناسی بالینی، ۱ (۳): ۱۲۵-۱۵۳.

- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bar-On, R. (1999). *The Emotional Quotient Inventory (EQI): A Test of emotional intelligence* Toronto. Canada Multi health systems.
- Bruce, D., Roy, y., & Adrian, F. (2002). The Influence of type behavior and locus of control upon job satisfaction and occupational health. *Personality and individual Differences*. 33, 1361.
- Conner. K.M., & Davidson, J.R.T. (2003). Development of a new resilience scale: The Conner-Davidson resilience scale (CD- RISC). *Depression and Anxiety*. 18 (2), 76- 82.
- Day, R. (2003). *Introduction to family processes*. London: Lawerne Erlbaum Association.
- Donnellan, B.M. Conger, R. D., & Bryant, C. M. (2004). The big five and enduring marriages. *Journal of Research in Personality*. 38 (5), 481-504.
- Garmezy N., & Masten, A. (1991). *The protective role of competence indicators in children at risk*. In: Cummings EM, Green AL, Karraki KH, editors. Life span developmental psychology: Perspectives on stress and coping. Hillsdale, NJ: Lawrence; 147-151.
- Gels, C., & Frets, B. (2001). *Counseling psychology*, Harbor college publisher.
- Jowkar, B., Friberg, O., & Hjemdal, O. (2010). Cross-cultural validation of the resilience sale for adults (RSA) in Iran. *Scandinavian Journal of Psychology*. 3 (18), 418-425.

- Kirkcaldy, D., Shepard, J., & Furnham, F. (2002). The influence of type: A behavior and locus of control upon job satisfaction and occupational health. *Personality and individual differences*. 33 (8), 1361-1371.
- Kumpfer, K. L. (1999). *Factor and processes contributing to resilience: The resilience Framework*. In: M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds). Resilience and develop. NEW YORK: Kluwer academic publisher, 179- 224.
- Lazarus, A. (2004). *Relationships among indicators of child and family resilience and adjustment following the September 11, 2001 tragedy*. The Emory center for myth and ritual in American life.
- Lou, R. A. (1982). Locus of control in Negro and white children. *Psychological Reports*. 29(2), 459- 465.
- Masten, A. S. (2004). *Resilience in development*. Handbook of positive psychology. 74-88.
- Phares, E. J. (1993). *From therapy to research: A patient's legacy*. In G. G. Brannigan & Merrens (Eds). The undaunted psychologist: Philadelphia, Temple University Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*. 80 (1), 1-28.
- Watson, D., Hubbard, B., & Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: Evidence from self- and partner ratings. *Journal of Personality*. 68 (3), 413-449.
- Whisman, M. A., Uebelacker, L. A., & Weinstock, L. M. (2007). Psychopathology and marital satisfaction: The importance of evaluating both partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 72 (5), 830-838.